

Zaterdag 24 Maart 2018

In Wassenaar

Geprikkeld door prikkels?

Samen anders kijken...

Anders Kijken naar Kinderen

Oude Vest 91

Leiden

www.anderskijennaarkinderen.eu

Beste Collega's,

De laatste 2 jaar is er verrassend veel aandacht geweest voor zintuigen, prikkels en prikkelverwerking in de wetenschap en in de media. We konden geen tijdschrift openslaan of er stonden wel artikelen in over zintuigen, superzintuigen, prikkelverwerking in relatie tot autisme en ADHD en over onder- en vooral overgevoeligheid in het dagelijks leven. Sites voor ouders over prikkelverwerkingsproblemen werden drukbezocht en de blogs over onder- en overgevoeligheid en hoog sensitiviteit zijn niet meer bij te houden.

Deze studiedag gaat over prikkels en prikkelverwerking. Zintuiglijke prikkels en de verwerking ervan in het brein zodat het mogelijk is waar te nemen, te reageren, te ervaren en te beleven. Ze maken aanpassing aan en verbinding met de buitenwereld en ook met jezelf mogelijk. Prikkelverwerking is de basis van het zich ontwikkelende brein, zo is ieder groot mens ooit heel klein begonnen.

Prikkelverwerking lijkt zo vanzelfsprekend, maar dat is het niet voor iedereen. Niet alle kinderen kunnen op prikkels adequaat reageren. Het brein filtert prikkels niet goed of anders, waardoor de hoeveelheid of de intensiteit hen overspoelt, vermoeit, irriteert of maakt dat ze zich terugtrekken. Bij andere kinderen lijkt het brein prikkels niet goed waar te nemen. Ze reageren juist vertraagd en kunnen zich minder goed aanpassen aan veranderingen in hun omgeving, waardoor ook voor hen participatie thuis of op school meer energie kost.

Bij kinderen met een stoornis verloopt ontwikkeling anders door een veranderde zintuiglijke prikkelverwerking. Dit vraagt om specifieke aandacht tijdens onderzoek en interventie zowel in het gezin als daarbuiten t.a.v. de activiteiten van iedere dag.

Gelukkig zijn prikkelverwerkingsproblemen als officieel kenmerk van autisme nu opgenomen in het diagnostische handboek, de DSM-5. In Nederland zien we het onderzoek naar prikkelverwerking ook toenemen. Zo werkt de prikkelpoli in Utrecht intensief aan een onderzoek over prikkelverwerking en interventiemogelijkheden. Het onderzoek "de sensatie van een goed leven" rondom prikkelverwerking bij mensen met autisme en een verstandelijke beperking draait volop. Er lopen diverse onderzoeken met betrekking tot de toepassing van de vragenlijst het Sensory Profile bij kinderen en volwassenen met beperkingen. En er zijn onderzoeksgegevens verzameld over zintuiglijke verwerking bij kinderen met diverse syndromen. Kortom, een tijdperk met kansen!

Anders Kijken naar Kinderen is al meer dan 20 jaar gefascineerd door zintuigen, zintuiglijke verwerking en bovenal interventiekansen. We hebben meegeschreven aan het boek autisme en zintuiglijke problemen. We zijn direct of zijdelings betrokken bij lopende onderzoeken en ruilen kennis en werkervaring uit.

We dragen onze visie uit in de vorm van lezingen en presentaties. Ons ruime aanbod in modules en opleidingen laat zien dat we maatwerk leveren voor de verschillende beroepsgroepen en werkvelden. We blijven mensen prikkelen om naar zintuigen, prikkelverwerking en de impact op het dagelijks functioneren te kijken. Dit vanuit verbinding met elkaar; hoe kunnen we transdisciplinair kinderen en ouders, jongeren, volwassenen en ouderen in het dagelijks leven ondersteunen?

In het programma van 24 maart willen we wetenschap verbinden met de praktijk van iedere dag en kennis en ervaring delen. Het ochtendprogramma is plenair, daarna kunt u kiezen uit een aanbod van praktijk gerelateerde themabijeenkomsten.

We wensen u een prikkelende dag met mooie ontmoetingen!

Miriam Hufen
André Rietman

Overzicht themabijeenkomsten:

Themabijeenkomst ronde 1

- 1.1 De impact van een vestibulaire stoornis op de ontwikkeling van kinderen.
- 1.2 Sensorische informatieverwerking: een verfrissende kijk!
- 1.3 Anders kijken naar gedragen worden
- 1.4 Anders kijken naar kritische eters
- 1.5 Autisme en prikkels in de groep
- 1.6 ReAttach
- 1.7 Prikkelverwerking en hoogbegaafdheid
- 1.9 Zie je mij?
- 1.10 Anders kijken anders doen maar hoe doe je dat?
- 1.11 Prikkelverwerking als orkest
- 1.13 Anders kijken naar gedragsproblemen
- 1.14 Floorplay in de praktijk
- 1.15

Themabijeenkomst ronde 2

- 2.2 Sensorische informatieverwerking: een verfrissende kijk!
- 2.3 Anders kijken naar gedragen worden
- 2.4 Anders kijken naar kritische eters
- 2.5 Autisme en prikkels in de groep
- 2.6 ReAttach
- 2.7 Prikkelverwerking en hoogbegaafdheid
- 2.8 Vroeg signalering van autisme
- 2.9 Zie je mij?
- 2.10 Anders kijken anders doen maar hoe doe je dat?
- 2.11 Prikkelverwerking als orkest
- 2.12 Geprikkeld door epilepsie
- 2.13 Anders kijken naar gedragsproblemen
- 2.14 Floorplay in praktijk
- 2.15 Anders Kijken naar diëtetiek

Programma zaterdag 24 maart:

08.45 - 09.45 uur	Inschrijving en ontvangst met koffie en thee, materialen- en informatiemarkt
09.45 - 10.00 uur	Opening door Miriam Hufen en André Rietman
10.00 - 11.00 uur	Geprikkeld door het kinderebrein door Mark Mieras
11.00 - 11.15 uur	Pauze
11.15 - 12.15 uur	Prikkelverwerking: Het fysiologisch spectrum van ontwikkelingsstoornissen; door Hilgo Bruining
12.15 - 12.30 uur	Ouderperikelen door Marloes Buijs
12.30 - 13.30 uur	Pauze, materialen- & informatiemarkt
13.30 - 14.30 uur	Themaronde 1
14.30 - 15.00 uur	koffie & thee pauze
15.00 - 16.00 uur	Themaronde 2
16.00 - 16.30 uur	Afsluiting

Doelgroepen:

Paramedici, kindardiëtisten, leerkrachten, groepsleiding, gedragswetenschappers, en andere belangstellenden.

Accreditatie:

Accreditatie (5 punten) wordt aangevraagd voor ergotherapeuten, (kinder)fysiotherapeuten diëtisten en logopedisten. Bij voldoende deelname van gedragswetenschappers vragen wij voor hen ook accreditatie aan.

Kosten:

De kosten voor deze studiedag zijn € 195,-, inclusief koffie & thee, lunch en lesmateriaal.

Inschrijven:

U kunt zich inschrijven voor deze studiedag via het aanmeldformulier op onze website. Op dit formulier kunt u de keuze voor twee themabijeenkomsten in het middagprogramma kenbaar maken. Wij hebben aangegeven voor welke doelgroepen deze bijeenkomsten relevant kunnen zijn. Let op! De letter **B** staat voor alle instapniveaus, de letter **A** staat voor gevorderd niveau, mensen die al een opleiding over sensorische informatieverwerking hebben gehad. U bepaalt zelf uw keuze voor A of B.

U bent geplaatst als het inschrijfgeld én het aanmeldformulier zijn ontvangen. Wij kunnen in verband met een maximale capaciteit alleen de eerste 300 mensen plaatsen. Deelnemers ontvangen een bevestiging van de inschrijving en een factuur. Annulering is na 1 februari niet meer mogelijk, u kunt wel uw bewijs van inschrijving overdragen aan een ander.

Op al onze activiteiten zijn de algemene voorwaarden van toepassing.

Locatie studiedag

Adelbert College
Deijlerweg 163
2241 AE Wassenaar

Plenair programma:

Geprikkeld door het kinderbrein

Door **Mark Mieras**; Wetenschapsjournalist en *gefascineerd door de werking van de hersenen. Hij ziet het als een missie resultaten uit het complexe hersenonderzoek op een verantwoorde manier toegankelijk te maken voor eenieder voor wie het van waarde kan zijn.*

Jonge kinderen maken zich de wereld eigen in een razend tempo. Die eerste jaren leren ze veel meer dan volwassenen zich realiseren. Interactie, verwachting en verrassing is daarbij het uitgangspunt. Je zintuigen gebruiken en de wereld zelf ontdekken, dat is essentieel. Toch spelen volwassenen een sleutelrol. Volwassenen scheppen veilige speelruimte en helpen de aandacht te richten. Reeds baby's volgen de ogen van hun ouders om te weten wat belangrijk is. Daarom is een speelse interactie tussen jonge kinderen, ouders, groepsleiders en leraren van zo'n groot belang. Kinderen brengen je groot met aandacht en vertrouwen. Mieras staat stil bij de hechte samenhang in de ontwikkeling van cognitie en het zintuiglijke, motorische, muzikale, talige en verhalende brein

Prikkelverwerking: Het fysiologisch spectrum van ontwikkelingsstoornissen

Door **Dr. Hilgo Bruining**; kinder- en jeugdpsychiater UMC Utrecht. *Zijn werk en onderzoek is voornamelijk gericht op het vaststellen en behandelen van prikkelverwerkingsstoornissen bij autisme en aanverwante stoornissen zoals epilepsie. Hij werkt met een uitgebreid onderzoeks- en behandelteam samen op de prikkelpoli.*

Prikkelverwerking is de basis van de functionele ontwikkeling na de geboorte wanneer het anatomische brein gaat interacteren met de zintuiglijke buitenwereld. Verstoringen in de prikkelverwerking zijn gekoppeld aan bijna alle vormen van neurologische condities en wellicht het meest evident bij ontwikkelingsstoornissen zoals autisme spectrum stoornis, ADHD en epilepsie. Moderne toepassingen van klassieke elektro-encefalografie maken het mogelijk de prikkelverwerking in rust en na stimulatie te meten. Deze technieken brengen objectieve metingen van hersenfunctie binnen handbereik. Tijdens de presentatie licht Hilgo Bruining de verschillende toepassingen van het EEG als zodanig toe aan de hand van studies verricht binnen het zorgprogramma Prikkelverwerking in het UMC Utrecht. Daarbij geeft hij een voorbeeld van hoe een bestaand middel kan worden gebruikt voor correctie van verstoorde prikkelverwerking over het gehele spectrum van ontwikkelingsstoornissen.

Themabijeenkomsten:

De impact van een vestibulaire stoornis op de ontwikkeling van kinderen.

Door **Professor Leen Maes**, audioloog en aangesteld als docent bij de vakgroep Spraak-, Taal- en Gehoorwetenschappen van de Universiteit Gent (UGent) en als wetenschappelijk medewerker in het Universitair Ziekenhuis Gent (UZ Gent). Haar belangrijkste wetenschappelijke en klinische expertise is onderzoek naar de impact van een vestibulaire stoornis op de motorische ontwikkeling van gehoorgestoorde kinderen.

Een vestibulaire stoornis kan een negatieve invloed uitoefenen op de ontwikkeling van een kind. Eén van de belangrijkste gevolgen is een verhoogd risico op een verstoorde of vertraagde motorische ontwikkeling. Binnen deze context vormen kinderen met een gehoorverlies een grote risicogroep gezien de dichte anatomische locatie van het gehoororgaan en evenwichtsorgaan in het binnenoer. Meer indirect kan er ook een impact gezien worden op o.a. de cognitieve en gedragsmatige ontwikkeling van een kind.

In een eerste deel van de presentatie zal aan de hand van wetenschappelijk onderzoek uitgevoerd binnen de onderzoeksgroep van UGent-UZ Gent, de relatie tussen gehoor, evenwicht en motorische ontwikkeling worden toegelicht. Daarna zal dieper worden ingegaan op hoe het vestibulair orgaan op een kindvriendelijke manier kan worden onderzocht, wat het belang is van een vroegtijdige detectie van een vestibulair probleem, en wat de impact is van een vestibulair probleem op de algemene ontwikkeling van (gehoorgestoorde) kinderen.

Doelgroep (A): Kinderfysiotherapeuten, ergotherapeuten, logopedisten, artsen, verpleegkundigen, gedragswetenschappers en andere belangstellenden.

Sensorische informatieverwerking: een verfrissende kijk!

Door **André Rietman**, *GZ-psycholoog en onderzoeker in het Sophia kinderziekenhuis te Rotterdam. Docent bij AKK.*

Er gebeurt erg veel in 'SI-land'. We leren steeds beter te zien hoe prikkelverwerking verloopt, wat er mis kan gaan, maar ook wat we er aan kunnen doen. Het roept ook nieuwe vragen op bij ouders en professionals in het werkveld. Wat doen we met de vraag van ouders naar een onderzoek over hoog sensitiviteit of HSP? Weten we al meer over de prevalentie van kinderen met SI-problemen in de algemene populatie en hoe verhoudt zich dat tot de groepen kinderen met ADHD of autisme? Wat weten we op dit moment op basis van onderzoek over de invloed van SI-problemen op het dagelijkse leven? Op welke manier verschilt de prikkelverwerking van slechthziende en blinde kinderen van de prikkelverwerking van normaal ziende kinderen? Kunnen studies met muizen ons helpen om prikkelverwerking beter te begrijpen?

André geeft een overzicht van belangrijke recente ontwikkelingen over Sensorische Informatieverwerking vanuit de wetenschap en de praktijk.

Doelgroep (A): Paramedici, gedragswetenschappers en andere belangstellenden met basiskennis over sensorische informatieverwerking

Anders kijken naar dragen en gedragen worden

Door **Sabine de Hoop**, *kinderfysiotherapeut bij Sophia revalidatie Delft, draagconsulent bij Dragen met zorg.*

Lichaamscontact is voor een kind belangrijk in het groeien en ontwikkelen. Van nature zijn mensen dragers. Met de opkomst van materialen zoals maxi cosi's etc. is de noodzaak om kinderen te dragen verdwenen. Sluit dit nog aan bij de behoeftes van het kind en de ouder? Wanneer we vanuit de ontwikkeling van een kind kijken naar gedragen worden, wat heeft dit dan voor meerwaarde bij kinderen met een normale of veranderde ontwikkeling? Welke sensorische informatieverwerking levert het dragen op voor het kind én de ouder? Is er wetenschappelijk onderzoek gedaan naar de kansen voor het kind en de ouder vanuit het dragen? Draagsystemen (draagzak, draagdoeken, ringslings) ondersteunen het comfortabel dragen van het kind. Aangepast aan de behoeftes en mogelijkheden van de ouder en het kind wordt in deze themabijeenkomst gekeken naar verschillende methodieken van veilig dragen. Dragen biedt kansen in de relatie tussen de ouder en het kind en het kind in ontwikkeling!

Doelgroep: (B); Belangstellenden

Anders kijken naar kritische eters

Door **Anita van Eeden** en **Andrea Bottemanne**, logopedisten *Sophia revalidatie Delft*, beiden docenten AKK.

Als kinderen niet goed eten, voeding weigeren of zeer selectieve eters zijn geeft dat risico op onvoldoende groei van het kind en heeft dat zijn weerslag op het gezin. Het roept spanning op bij ouders en kinderen. Veel kinderen kennen een periode van selectief eten, vaak gaat dit vanzelf weer voorbij. Sommige kinderen blijven echter kritische eters. Ze weigeren voeding, gaan minder gevarieerd eten en het eten en drinken verloopt steeds moeizamer. Daarnaast zijn er kinderen die vanaf hun geboorte al voedingsproblemen hebben en voor wie het moeilijk is om variatie in hun eetpatroon aan te brengen. Eten is een vaardigheid die je moet leren en ervaren, ouders spelen daarin een cruciale rol. Het uiteindelijke doel van de interventie is om samen met de ouders meer variatie te krijgen in het eetpatroon en eten weer als een plezierige activiteit te kunnen ervaren.

De interventie is gebaseerd op de ideeën uit de Sensory Oral Sequency feeding approach. Deze trans disciplinaire en op evidentie aangestuurde methodiek gaat uit van samenwerking met ouders en verbindt de sensorische, motorische en sociaal-emotionele ontwikkelingsgebieden.

Doelgroep: (B); logopedisten, gedragswetenschappers, kinder-diëtisten en andere belangstellenden

Autisme en prikkels in de groep

Door **Sandra Stultiens-Houben**, *autismespecialist/ intern begeleider zml school* en **Robert de Hoog**, *Prikkelcoach, CCE consulent en medewerker Squease*. Beiden zijn docenten bij AKK.

Autisme en moeilijkheden in de prikkelverwerking worden vaak in één adem genoemd. Zeker in groepssituaties. In deze themabijeenkomst gaan Robert en Sandra in op wat dat concreet betekent voor mensen met de diagnose autisme, maar ook voor de ander: de leerkracht, begeleider of therapeut. In deze themabijeenkomst combineren zij de theorie met de praktijk. De auteurs van 'Prikkel in de groep!' nodigen je uit om deel te nemen en deze prikkelende bijeenkomst te ervaren!

Doelgroep (B): Belangstellenden

ReAttach

Door **Paula Weerkamp-Bartholomeus**, *orthopedagoog*. Zij won in 2015 de *Clinical Neuropsychiatry Award* en kreeg daarmee *internationaal wetenschappelijke erkenning voor de ReAttach therapie*.

ReAttach is een veelbelovende vriendelijke en toegankelijke interventie. Oorspronkelijk werd deze interventie toegepast bij mensen met autisme. In de praktijk bleek dat deze interventie voor een bredere groep toepasbaar is. De ReAttach methode wordt toegepast bij volwassenen en kinderen binnen de GGZ, de neuro-revalidatie en de zorg voor mensen met een verstandelijke beperking. De ReAttach therapeut biedt het kind optimale condities om prikkels te kunnen verwerken en activeert vervolgens groei en ontwikkeling. Er wordt intensief samengewerkt met ouders. Deze interventie geeft letterlijk een andere kijk op ondersteuning bij (prikkel)verwerkingsproblemen.

Doelgroep (B): belangstellenden

Prikkelverwerking en hoogbegaafdheid

Door **Anne Veel-de Vries**, kinderfysiotherapeut en **Bianca Groen-Sweers**, (ortho)pedagoog en specialist hoogbegaafdheid. Beiden zijn werkzaam bij Bureau de beweging.

Hoogbegaafde kinderen lijken op een andere manier te denken, te voelen en te doen. De sensorische informatieverwerking verloopt bij deze groep vaak anders dan bij kinderen met een gemiddelde intelligentie. Het kijken naar de prikkelverwerking kan een zinvolle aanvulling zijn om de problemen, die deze kinderen ervaren in het bewegend functioneren aan te pakken. Bureau de beweging presenteert in deze themabijeenkomst vanuit kennis en vanuit de praktijk hoogbegaafdheid en emotionele- en wellicht zintuiglijke intensiteit in relatie tot het bewegend functioneren. Zij bespreken vanuit de verbinding van bewegen, leren en gedrag de specifieke kenmerken van deze groep en de gezamenlijke kansen voor ondersteuning van het kind, ouders in de thuis- en schoolomgeving.

Doelgroep: (B) alle belangstellenden

Vroeg signalering van autisme

Door: **Dr. Iris Servatius-Oosterling**, GZ-psycholoog, onderzoeker bij Karakter Universitair Centrum Nijmegen en voorzitter Landelijk Expertise Netwerk Autisme Jonge Kind

Vroeg signalering van autisme (< 4jaar) is zeker mogelijk. In het werkveld leeft veelal de gedachte dat bij jonge kinderen nog geen stoornissen zijn vast te stellen. Dat is een misvatting die vaak bijdraagt aan te laat herkennen van specifieke problematiek. Zo komt gepaste interventie te laat op gang, waardoor ontwikkelingskansen van het kind onbenut blijven, negatieve interacties in het gezin ontstaan (bijvoorbeeld door gedragsproblemen t.g.v. overprikkeling) en stress bij ouders toeneemt. Deze themabijeenkomst is een pleidooi voor vroege herkenning van Autisme en een passende interventie en een aanrader voor eenieder die met jonge kinderen werkt.

Doelgroep (B): Belangstellenden

Zie je mij?

Door **Kim van Leeuwen**, orthopedagoog & GZ-psycholoog. Kim werkt al vele jaren binnen de zorg voor mensen met een verstandelijke beperking, heeft in het speciaal basisonderwijs gewerkt en is gespecialiseerd in gehechtheid en trauma.

Hechting is belangrijk voor een goede ontwikkeling van een kind. Voor het ontstaan van een veilige gehechtheidsrelatie zijn er drie basale voorwaarden: sensitiviteit, continuïteit en mentaliseren door de ouder. Aan het eind van deze workshop is helder wat gehechtheid is, waardoor gehechtheid onder druk kan komen te staan, wat de rol van stress is en hoe te handelen vanuit 'de cirkel van veiligheid'. Een mooie themabijeenkomst met waardevolle informatie voor paramedici en andere belangstellenden.

Doelgroep (B): Paramedici en andere belangstellenden

Anders kijken, anders doen...maar hoe doe je dat?

Door **Richard Slinger**, Z-verpleegkundige met jarenlange ervaring in de zorg voor mensen met een verstandelijke beperking. Hij is teamleider bij ASVZ. Zijn uitdaging is om steeds de verbinding te maken van kennis naar praktisch handelen. Hij is als consulent verbonden aan Het CCE en participeert in het expertiseteam TSC (tubereuze sclerose complex)

Prikkelverwerkingsproblemen werken door op school, thuis, de woning, het dagverblijf of dagbesteding. We (her)kennen de problemen, snappen dat het anders kan, we weten wat het betekent. Maar dan de vraag, wat doe je met al deze kennis in de dagelijkse praktijk? Wat betekenen prikkelverwerkingsproblemen in mijn groep? Wat kan ik doen aan ondersteuning?

In deze workshop ga je vooral praktisch aan de slag. Herken de prikkelverwerkingsproblemen in de groep en bedenkt wat je kunt doen. Dit begint met anders kijken en denken. Samen onderzoeken waar kansen liggen die bij jou en de groep passen. Aan de hand van voorbeelden verkennen we hoe je na anders denken ook anders kunt handelen.

Doelgroep (B): Begeleiders en leerkrachten, andere belangstellenden die met groepen kinderen of volwassenen werken zijn ook welkom.

Prikkelverwerking als orkest

Door **Ria Veldhuizen**; Muziektherapeute UMC Utrecht, Zorgprogramma Prikkelverwerking

'BECAUSE I'M HAPPY...'

...zingt Pharrell Williams, en ja, daar word je letterlijk meteen blij van. Muziek luisteren – en muziek maken al helemaal – helpt om je hoofd leeg te maken. Het helpt bij het opruimen van de chaos in je hoofd en het roept bijna altijd emoties op. Dat geldt voor iedereen. Maar, mensen die moeite hebben met het verwerken van prikkels, zijn gevoeliger voor de effecten van muziek.

Prikkelverwerking vraagt afstemming. Alle zintuigen moeten goed met elkaar samenwerken om het prikkelverwerkingsproces goed te kunnen laten verlopen. Als die samenwerking niet goed verloopt kan het systeem in de war raken en uit balans. Prikkels kunnen te sterk of te zwak binnenkomen. Wanneer de een te hard speelt kun je de rest niet meer horen. Je raakt overspoeld. Of het orkest speelt zo zwak dat je verveeld raakt en afdwaalt. Of de afstemming in het orkest is onregelmatig en de muziek wordt een soepje. De muziek wordt dan zonder samenhang beleefd. Je kunt de instrumenten van wat er gespeeld wordt niet meer van elkaar onderscheiden en het wordt een brei. De Prikkelverwerking is uit Balans en is als een orkest zonder dirigent.

Muziek stelt je in staat om de respons op een prikkel te onderzoeken en te koppelen. Muziektherapie wordt ingezet om aan de ene kant de prikkelverwerking in kaart te brengen. Aan de andere kant stimuleert muziek maken het gebruik van meerdere zintuigen tegelijkertijd en werken verschillende hersengebieden samen. Hierdoor worden nieuwe verbindingen in de hersenen aangelegd. Als je dat ook nog weet te koppelen aan een positieve ervaring kan het effect groot zijn. Het geeft mensen weer “grip op hun situatie. “

Doelgroep: Belangstellenden

Epilepsie prikkelt? De gevolgen van epilepsie op gedrag.

Door **Leonore Kuijpers**; zij heeft meer dan 25 jaar ervaring als arts voor verstandelijk gehandicapten en heeft gewerkt bij een kliniek voor diagnostiek en behandeling van mensen met een verstandelijke beperking en complexe gedragsproblemen. Daarnaast is ze consulent bij het Centrum voor Consultatie en Expertise (CCE) en verbonden aan het Expertiseteam Tubereuze Sclerose Complex en gedrag. Vanaf 2018 gaat gastlessen geven bij AKK.

Ligt er een relatie tussen prikkel zoekend gedrag en epilepsie? Waarom lukt het aanleren van vaardigheden niet goed en is het aangeleerde ineens weer vergeten? Kan epilepsie een effect hebben op contact en stemmingswisselingen bij mensen met een verstandelijke beperking? Ontstaat dit prikkelverwerkingsprobleem door epilepsie of is het omgekeerd? Heeft een cliënt een lage activatie of is deze gerelateerd aan epilepsie, hoe zie je dit en wat kun je eraan doen?

Zomaar een aantal vragen uit de dagelijkse praktijk. Vragen die niet even snel te beantwoorden zijn en niet altijd goed worden geïnterpreteerd. Zo worden bewustzijnsschommelingen dikwijls verward met een lage alertheid terwijl beide om een geheel andere aanpak vragen. Bij een lage alertheid kan de insteek stimulering zijn, bij een veranderd bewustzijn door epilepsie is juist rust geboden voor het overbelaste brein. Het doet ertoe om goed te kijken alvorens te handelen!

Om te komen tot een passende interventie vraagt de praktijk om een verantwoorde kijk. Vanuit wetenschappelijke kennis over epilepsie én vele jaren praktijkervaring worden de deelnemers uitgenodigd om anders te kijken naar epilepsie in relatie tot een verstandelijke beperking. Samen kijken naar kansen!

Doelgroep (B): Therapeuten en gedragswetenschappers en belangstellenden

Doelgroep: Therapeuten en gedragswetenschappers en belangstellenden

Anders Kijken naar gedragsproblemen

Door: **Dr. Yvette Dijkhoorn**, klinisch neuropsycholoog/orthopedagoog generalist, universitair docent en clinicus bij Ambulatorium/LUBEC, Neuropedagogiek en Ontwikkelingsstoornissen Universiteit Leiden.

Gelukkig komt er steeds meer bewustzijn over de ernstige hinder die kinderen met een autismespectrumstoornis kunnen ondervinden vanwege hun afwijkende prikkelverwerking. Zeker als kinderen ook een verstandelijke beperking hebben en hun ongenoegen niet onder woorden kunnen brengen, uiten ze zich in gedrag, gedrag dat door de omgeving als ernstig problematisch wordt beschouwd. Door onder het gedrag te kijken met een 'prikkelverwerkingsbril' vinden we vaak verklaringen en het begin van een aanpak die niet alleen het gedrag verbetert, maar ook de ontwikkeling verder op gang kan brengen.

Doelgroep (B): Therapeuten en gedragswetenschappers en andere belangstellenden

Floorplay in de praktijk

Door **Rob Smittenaar**; kinderfysiotherapeut en FloorPlay specialist. Werkzaam bij FloorPlay coaching in Gelderland. Momenteel volgt hij de opleiding tot PLAY Project Consultant bij het instituut van Rick Solomon.

FloorPlay is een interventie programma waarin ouders thuis gecoacht worden om jonge kinderen spelenderwijs te stimuleren tot interactie en ontwikkeling. Het is ontwikkeld voor kinderen van alle leeftijden, waarbij sprake is van problemen in de sociaal-emotionele ontwikkeling (al dan niet met een gediagnosticeerde ontwikkelingsstoornis). FloorPlay is gebaseerd op het werk van Stanley Greenspan en Rick Solomon.

Dr. Stanley Greenspan onderkende het belang om kinderen op hun niveau te ontmoeten, zowel mentaal als lichamelijk, om daarmee communicatie, interactie en leren maximaal te versterken. Hij ontwikkelde een model met mijlpalen, ontwikkelingsstappen, dat de sociaal emotionele ontwikkeling die het kind in relatie met de ouder laat zien inzichtelijk maakt.

Met het PLAY-project (Play and Language for Autistic Youngsters) heeft Richard Solomon een evidence-based autisme-interventie programma ontwikkeld. Gebaseerd op het werk van Greenspan en aangevuld met zijn ervaring als kinderarts met kinderen met autisme, heeft hij een werkmodel ontwikkeld dat de FloorPlay Specialist in staat stelt om op gestructureerde wijze ouders te coachen in het spelen en omgaan met hun kind. Daarmee worden ouders geholpen om een betere verbinding met hun kind te ontwikkelen.

In deze workshop wordt aan de hand van beeldmateriaal van spelende kinderen de toepasbaarheid van FloorPlay in de praktijk geïllustreerd. Het herkennen van ontwikkelingsmijlpalen en wat deze betekenen voor de coaching van ouders wordt uitgebreid besproken.

Doelgroep: belangstellenden

ANDERS KIJKEN NAAR DIËTETIEK: PRIKKELVERWERKING EN EETPROBLEMATIEK

Door **Daniëlle Feenema**; kinderdiëtist en eetcoach, Dieetstyle Junior en Kinderdieetcreatie, Leeuwarden en **Katinka de Nennie**; kinder- en jeugddiëtist, Diëtistenpraktijk Katinka de Nennie en Kinderdieetcreatie, Gouda Zoetermeer. Beiden docenten bij AKK.

Heb je ook wel eens kinderen op het spreekuur waarbij ouders al van alles hebben geprobeerd om hem beter te laten eten? En niet meer weten wat te doen? Waarbij het kind specifieke voorkeuren heeft voor knapperig eten? Maar volledig terugdeinst om groente vast te houden? Wel brood eet op school maar het thuis echt niet gaat doen? De kinderdiëtist met specialisatie kritisch eetgedrag denkt graag mee.

Zintuigen en eten – een direct verband: je ogen zien, je neus ruikt, je tong proeft, je handen, lippen en tong voelen en je oren horen. En dat allemaal in een flits van een seconde. Is het kind echter gevoelig op zijn zintuigen of heeft het autisme, dan gaat het allemaal niet zo vanzelf. Elk detail wordt opgemerkt. Met als gevolg een kieskeurig eetpatroon.

Bij deze problematiek denk je misschien niet direct aan een diëtist, want die berekend toch alleen wat een kind nodig heeft? Maar tijden veranderen en ook ons vak heeft zich steeds meer ontwikkeld. Kinderdiëtisten hebben zich geschoold in sensorische informatieverwerkingsproblematiek, autisme en eetproblemen en kijken anders naar wat een kind nodig heeft. Samen met de ondersteunende methodes van de Kinderdieetcreatie leren steeds meer kinderen die te veel of juist te weinig geprikkeld raken door eten, beter eten. Maar dit kunnen we niet alleen en we zijn op zoek naar verbinding. Samen staan we sterk om deze doelgroep beter te begeleiden!

Doelgroep: belangstellenden

Dag leiding

Miriam Hufen; Ergotherapeut en opleidingscoördinator Anders Kijken naar Kinderen. Zij is de inspiratiebron en de motor achter opleidingsinstituut Anders Kijken naar Kinderen.

André Rietman; GZ-psycholoog en onderzoeker in het Sophia kindziekenhuis te Rotterdam. Docent bij Anders kijken naar Kinderen.

Secretariaat Anders Kijken naar Kinderen:

Annemieke Caminada

Oude Vest 91
2312 XT Leiden
071 8876472

info@anderskijkenaar kinderen.eu
Web site : www.anderskijkenaar kinderen.eu

Anders Kijken Naar Kinderen heeft het [NRTO keurmerk](#) en is CRKBO geregistreerd.

Tot ziens op 24 maart!

